

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕЛЬНЕ ТА ІНВЕСТИЦІЙНЕ
ПРАВО»**

Харків

2023

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне торговельне та інвестиційне право» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 293 «Міжнародне право». Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2023. 36 с.

Розробник:

Шуміло Інеса Анатоліївна,

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного приватного права та
порівняльного правознавства
(протокол № 11 від 24 червня 2022 р.)

1. ВСТУП

Курс міжнародного торговельного та інвестиційного права є вибірковою навчальною дисципліною та вивчається з метою формування системи наукових знань у сфері міжнародних торговельних та інвестиційних відносин а також глибокого розуміння природи права СОТ як центральної ланки міжнародного торговельного права, активізації аналітичної діяльності здобувачів вищої освіти, проведення науково-дослідницької роботи у сфері правового регулювання міжнародних торговельних та інвестиційних відносин.

Завданням навчальної дисципліни є опанування студентами вироблених наукою міжнародного торговельного та інвестиційного права теоретичних знань у сфері правового регулювання транскордонного руху товарів та капіталів; освоєння нормативного матеріалу, що є результатом співробітництва держав та інших суб'єктів міжнародного торговельного та інвестиційного права; визначення актуальних проблем розвитку правового регулювання відносин суб'єктів міжнародного торговельного та інвестиційного права та напрямів сучасних наукових досліджень у цій сфері; ознайомлення з судовою та арбітражною практикою міжнародних органів, що розглядають спори у сфері правового регулювання питань міжнародної торгівлі та захисту іноземних інвестицій; розвиток навичок і умінь застосування норм міжнародного торговельного та інвестиційного права у практичній діяльності з урахуванням проблем розвитку міжнародної торгівлі та захисту інвестицій.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Теми	Всього годин	У тому числі		
			Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Міжнародне торговельне право					
1	Поняття та джерела міжнародного торговельного права.	14	2	2	10
2	Міжнародна торгівля та правила СОТ.	14	2	2	10
3	Реалізація принципів недискримінації в міжнародному торговельному праві.	14	2	2	10
4	Лібералізація торгівлі та забезпечення цілей сталого розвитку в міжнародному торговельному праві	14	2	2	10
Р а з о м		56	8	8	40
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Міжнародне інвестиційне право					
5	Поняття, правова природа та джерела міжнародного інвестиційного права	12	2	2	8
6	Основні поняття та суб'єкти міжнародного інвестиційного права	14	2	2	10
7	Гарантії та засоби захисту прав іноземних інвесторів	14	2	4	8
8	Страхування іноземних інвестицій	12	2	2	8
9	Механізми врегулювання міжнародних інвестиційних спорів	12	2	2	8
Р а з о м		64	10	12	42
Р а з о м I, II модуль		120	18	20	

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Міжнародне торговельне право

Поняття та джерела міжнародного торговельного права. Поняття міжнародної системи торгівлі та основні етапи її розвитку. Публічно-правовий та приватно-правовий підхід до визначення поняття міжнародного торговельного права. Місце міжнародного торговельного права в системі права. Тенденції розвитку міжнародного торговельного права в умовах глобалізації.

Поняття та види джерел міжнародного торговельного права. Міжнародні торговельні звичаї. Міжнародні торговельні угоди. Акти приватноправової уніфікації (нове *lex mercatoria*). Типові закони та керівництва ЮНСІТРАЛ. Акти Міжнародної торгової палати.

Міжнародна торгівля та правила СОТ. Еволюція міжнародної системи торгівлі та створення СОТ. Цілі та функції СОТ. Членство у СОТ. Інституціональна структура СОТ та процедура прийняття рішень. Основні правила та принципи СОТ: принципи недискримінації, правила про доступ на ринок, правила щодо недобросовісної торгівлі, лібералізація торгівлі та інші суспільні цінності. Створення системи розв'язання міжнародних торговельних суперечок. Принципи розв'язання спорів в межах СОТ. Юрисдикція СОТ у сфері розв'язання міжнародних торгових спорів. Інституційна структура та процедура розв'язання спорів в межах СОТ. Конфіденційність процесу. Засоби захисту при порушенні правил СОТ.

Реалізація принципів недискримінації в міжнародному торговельному прав. Режим найбільшого сприяння (РНС) в межах угоди GATT 1994 та його імплементація в законодавстві України. Тест на дотримання РНС за ст. I:1 GATT 1994. Режим найбільшого сприяння в межах угоди GATS. Сутність зобов'язань щодо РНС відповідно до ст. II:1 GATS та винятки з них. Тест на дотримання ст. II:1 GATS. Винятки із зобов'язань щодо РНМ у відповідності

до угоди GATS. Національний режим в межах угоди GATT 1994 та його імплементація в законодавстві України. Природа зобов'язань щодо національного режиму в межах ст. III GATT 1994. Тести на дотримання зобов'язань щодо національного режиму в межах угоди GATT 1994. Національний режим в межах угоди GATS.

Лібералізації торгівлі та забезпечення цілей сталого розвитку в міжнародному торговельному праві. Загальна характеристика правил СОТ, спрямованих на узгодження принципів лібералізації торгівлі з іншими соціальними цінностями: охороною здоров'я, навколишнього природного середовища, національної безпеки, трудової зайнятості населення та ін. Характер та функції ст. XX GATT 1994. Межі захисту інших соціальних цінностей. Спеціальні виключення відповідно до ст. Ст. XX (b) GATT 1994: «заходи, необхідні для захисту життя або здоров'я людини, тварин та рослин». Виключення з міркувань безпеки. Ст. XXI (a) та (b) GATT 1994: національна безпека. Ст. XXI (c) GATT 1994: міжнародний мир та безпека. Виключення з міркувань надзвичайної економічної ситуації. Ст. XIX GATT 1994 та Угода про захисні заходи.

Модуль 2. Міжнародне інвестиційне право

Поняття, правова природа та джерела та міжнародного інвестиційного права. Зародження та розвиток міжнародних інвестиційних відносин. Інститут дипломатичного захисту іноземних інвестицій у міжнародному праві, його основні характеристики. Передумови виникнення та правовий зміст «Доктрини Драго» та «Доктрини Кальво». Спроби кодифікації міжнародного інвестиційного права та вплив Гаазької конференції з кодифікації міжнародного приватного права 1930 року на регулювання питань відповідальності держав за збиток, нанесений на своїй території іноземному громадянину або його власності. Розпад колоніальної системи та його вплив на інвестиційні відносини у світі. Поняття і причини виникнення Нового міжнародного економічного порядку.

Предмет міжнародного інвестиційного права. Система міжнародного інвестиційного права. Поняття, види та особливості джерел міжнародного інвестиційного права. Система джерел міжнародного інвестиційного права. Міжнародні договори як джерело міжнародного інвестиційного права. Види міжнародних договорів, що регулюють міжнародні інвестиційні правовідносини. Багатосторонні міжнародні інвестиційні договори. Вашингтонська конвенція 1965 року. Сеульська конвенція 1985 року. Секторальні багатосторонні інвестиційні угоди. Договори СОТ, які стосуються інвестиційних відносин. Договір до Енергетичної хартії 1994 року. Двосторонні інвестиційні угоди про заохочення та захист інвестицій. Структура двосторонніх інвестиційних угод та основний зміст двосторонніх інвестиційних угод. Міжнародний звичай як джерело міжнародного інвестиційного права. Судова та арбітражна практика як джерело міжнародного інвестиційного права. Доктрина як джерело міжнародного інвестиційного права.

Основні поняття та суб'єкти міжнародного інвестиційного права. Юридична природа основних понять в міжнародному інвестиційному праві. Поняття держави походження інвестицій та держави, що приймає інвестиції. Поняття іноземних інвестицій (капіталовкладення). Визначення іноземної інвестиції у двосторонніх та багатосторонніх міжнародних інвестиційних договорах. Види інвестицій, що охоплюються інвестиційними договорами. Національний та міжнародний підходи до тлумачення поняття іноземної інвестиції. Характеристика кваліфікації іноземних інвестицій. Прямі та непрямі (портфельні) інвестиції. Публічні (державні) та приватні інвестиції. Поняття іноземного інвестора. Поняття кваліфікованого інвестора. Теорії кваліфікації національності іноземного інвестора. Доктрина «piercing the corporate veil» (зняття корпоративної вуалі) при кваліфікації національності іноземного інвестора. Доктрини «alter ego» та «instrumentality».

Гарантії та засоби захисту прав іноземних інвесторів. Поняття допуску та заохочення на ринок іноземних інвестицій. Моделі допуску іноземних

інвестицій та моделі заохочення іноземних інвестицій. Види режимів поведження з іноземними інвестиціями в міжнародному інвестиційному праві. Поняття абсолютних режимів поведження з іноземними інвестиціями. Стандарт справедливого та рівного поведження. Поняття відносних режимів поведження з іноземними інвестиціями. Стандарт найбільшого сприяння в контексті торгівельного права.

Поняття та розмежування експропріації та націоналізації. Історичний аспект націоналізації. Розрізнення законної та незаконної експропріації. Умови застосування законної експропріації. Пряма та непряма експропріація. Поняття «повзучої» експропріації. Заходи, еквівалентні експропріації. Тести, що використовуються для вирішення питання про те, чи можуть певні державні заходи бути визнаними еквівалентними експропріації. Компенсація за експропріацію інвестицій. Теорії компенсації за акти експропріації в міжнародному інвестиційному праві. Формула Халла та її складові. Визначення розміру компенсації.

Страховання іноземних інвестицій. Характеристики ризиків іноземних інвестицій. Страхування як засіб захисту іноземного інвестора та його види. Інститут суброгації та його характеристика в міжнародному інвестиційному праві. Національна система страхування іноземних інвестицій на прикладі Корпорації закордонних приватних інвестицій США (US Overseas Private Investment Corporation). Міжнародна система страхування інвестицій на прикладі Багатостороннього агентства з гарантій інвестицій. Види ризиків, на які надається гарантія Агентством та процедура отримання страхової гарантії Агенства. Регіональна система страхування іноземних інвестицій на прикладі Міжарабської корпорації по гарантуванню інвестиційних та експортних кредитів (Dhamaan).

Механізми врегулювання міжнародних інвестиційних спорів. Особливості спорів у міжнародному інвестиційному праві. Основні методи вирішення міжнародних інвестиційних спорів. Міжнародний інвестиційний арбітраж як основний метод вирішення таких спорів. Поняття міжнародного

інвестиційного арбітражу. Переваги та недоліки вирішення інвестиційних спорів в арбітражі. Форми арбітражного провадження. Види рішень арбітражних трибуналів. Необхідність обґрунтування рішення. Окремі думки арбітрів. Основні арбітражні інститути, які розглядають інвестиційні спори та характеристика їх арбітражних процесів. Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (ICSID). Виконання рішень інвестиційних арбітражів: відповідно до Вашингтонської конвенції 1965 року; відповідно до Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йоркської конвенції 1958 року). Процедура та підстави для перегляду та скасування рішення ICSID. Призначення Комітету ad hoc для розгляду питання скасування рішення. Альтернативні (позасудові) методи вирішення спорів.

4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Т е м а 1. Поняття та джерела міжнародного торговельного права

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Поняття міжнародної системи торгівлі та основні етапи її розвитку.
2. Публічно-правовий та приватно-правовий підхід до визначення поняття міжнародного торговельного права.
3. Місце міжнародного торговельного права в системі права.
4. Тенденції розвитку міжнародного торговельного права в умовах глобалізації.
5. Поняття та види джерел міжнародного торговельного права.
6. Міжнародні торговельні звичаї.
7. Міжнародні торговельні угоди. Акти приватноправової уніфікації (нове *lex mercatoria*).
8. Типові закони та керівництва ЮНСІТРАЛ. Акти Міжнародної торгової палати.

З а в д а н н я

1. Підготуйтеся до дискусії за таких умов:

Ваша група є командою прем'єр міністра Ньюленду - невеликої країни, що розвивається і вам необхідно підготувати прем'єр-міністра до публічної дискусії. Ви та ваші колеги вирішуєте організувати пробні дебати, у яких одна група, Група А, займає «глобалфільську» позицію, а інша група, Група Б, — «глобалфобську». Минулої неділі понад 50 000 людей вийшли на мітинги проти економічної глобалізації, вільної торгівлі та плану уряду вступити до СОТ. Республіка Ньюленд – це країна, що розвивається, з доходом нижче середнього та населенням 30 мільйонів людей. Він має бурхливу експортно-орієнтовану промисловість з виробництва іграшок і перспективну сталеливарну промисловість. Однак багато інших галузей не можуть конкурувати з іноземними товарами чи послугами.

Демонстрацію організувала Коаліція Ньюленда за кращий світ (NCBW), яка представляє профспілки Ньюленда та його основні екологічні, споживчі та правозахисні організації. Коли невеликі групи радикалів на чолі з відомим фермером напали та знищили ресторан McJohn's уздовж маршруту, поліція втрутилася, щоб розігнати демонстрантів сльозогінним газом. Тривали три години жорстоких зіткнень між поліцією та групою з близько 500 молодих демонстрантів, в результаті яких кілька людей отримали поранення. На екстреному засіданні кабінету міністрів, скликаному в неділю ввечері, прем'єр-міністр оголосив, що запросить голову NCBW на публічні дебати щодо глобалізації економіки, міжнародної торгівлі та плану уряду вступити до СОТ. У понеділок голова прийняв виклик. Дебати транслюватимуться в прямому ефірі в середу ввечері.

Ви працюєте в особистому апараті Прем'єр-міністра, і ваша робота – підготувати його до цих важливих дебатів, ознайомивши його якомога повніше з усіма позитивними та негативними аспектами – економічними, політичними та правовими – наступного: економічна глобалізація; міжнародна торгівля; членство в СОТ.

Що стосується членства в СОТ, ви очікуєте, що голова NCBW, професор конституційного права, запитас, зокрема, чому в інтересах Ньюленду «втрачати свій суверенітет» і прийняти безліч нових міжнародних зобов'язань. Ви очікуєте, що він стверджуватиме, що основні правила та дисципліни СОТ стосуються відкриття іноземних ринків на користь транснаціональних компаній. Зі статей і виступів голови NCBW ви знаєте, що його особливо хвилюють три питання, а саме:

Чи охоплює Угода СОТ усе право СОТ? Чи матиме Угода СОТ перевагу над Конституцією Ньюленда та іншими міжнародними угодами? Чи матиме законодавство СОТ пряму дію в судах Ньюленда?

Т е м а 2. Міжнародна торгівля та правила СОТ

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Еволюція міжнародної системи торгівлі та створення СОТ.
2. Цілі та функції СОТ. Членство у СОТ.
3. Інституціональна структура СОТ та процедура прийняття рішень.
4. Основні правила та принципи СОТ: принципи недискримінації, правила про доступ на ринок, правила щодо недобросовісної торгівлі, лібералізація торгівлі та інші суспільні цінності.
5. Створення системи розв'язання міжнародних торговельних суперечок. Принципи розв'язання спорів в межах СОТ.
6. Юрисдикція СОТ у сфері розв'язання міжнародних торгових спорів.
7. Інституційна структура та процедура розв'язання спорів в межах СОТ. Конфіденційність процесу.
8. Засоби захисту при порушенні правил СОТ.

З а в д а н н я

2. Країна А запровадила 200% митний збір на імпорту вина з Країни В, мотивуючи це культурною політикою: захистом національних виноробів як

«історичної спадщини». Країна В подала скаргу до СОТ, стверджуючи, що такі мита порушують ст. I та II ГАТТ 1994.

Чи підпадає ця справа під юрисдикцію органу врегулювання спорів СОТ? Які положення можуть бути застосовані? Чи може Країна А посилатися на винятки, передбачені статтею XX ГАТТ?

3. Країна С запровадила вимогу маркування всіх товарів, що імпортуються з Країни D, з позначкою: “Продукт з незаконно окупованої території”. Країна D вважає це порушенням принципів СОТ і подає скаргу.

Чи має СОТ юрисдикцію розглядати спори, що включають політичні оцінки територій? Яке значення має Угода про технічні бар'єри в торгівлі (TBT Agreement)? Чи є можливість винятків на основі міркувань державної безпеки?

4. ЄС ухвалив механізм вуглецевого коригування на кордоні (СВАМ), що передбачає додатковий податок на імпорт сталі з країн, які не дотримуються кліматичних стандартів. Країна Е подає скаргу до СОТ, вважаючи СВАМ дискримінаційним.

Чи підпадає СВАМ під сферу дії ГАТТ і чи підлягає розгляду в межах СОТ? Які аргументи може навести ЄС щодо відповідності СВАМ статті XX ГАТТ? Які виклики виникають щодо доказування «необхідності» таких заходів?

Т е м а 3. Реалізація принципів недискримінації в міжнародному торговельному праві

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Режим найбільшого сприяння (РНС) в межах угоди ГАТТ 1994 та його імплементація в законодавстві України. Тест на дотримання РНС за ст. I:1 ГАТТ 1994.

2. Режим найбільшого сприяння в межах угоди GATS. Сутність зобов'язань щодо РНС відповідно до ст. II:1 GATS та винятки з них. Тест на дотримання ст. II:1 GATS.
3. Винятки із зобов'язань щодо РНМ у відповідності до угоди GATS. Національний режим в межах угоди GATT 1994 та його імплементація в законодавстві України.
4. Природа зобов'язань щодо національного режиму в межах ст. III GATT 1994.
5. Тести на дотримання зобов'язань щодо національного режиму в межах угоди GATT 1994.
6. Національний режим в межах угоди GATS.

З а в д а н н я

5. У 2025 році Країна Х (член СОТ) підписала преференційну торговельну угоду з Країною У, у якій зобов'язалась встановити мито 5% на імпорт кави з У. За загальним тарифом СОТ – мито становить 25%. Угода не є частиною погодженого в СОТ регіонального об'єднання. Країна Z (також член СОТ) подала офіційний запит, вимагаючи такого ж режиму.

Який принцип СОТ, на вашу думку, застосовується до цієї ситуації? Чи має Країна Z право вимагати 5% мита згідно з принципом найбільшого сприяння? Чи може Країна Х виправдати своє рішення шляхом посилання на винятки, передбачені у ст. XXIV GATT? Вивчіть справу Turkey — Textiles (1999): у чому полягала критика зловживання винятками з MFN?

6. Країна А (член СОТ) запровадила новий санітарний регламент, відповідно до якого лише мед, вироблений із місцевих сортів квітів, вважається “безпечним”. На цій підставі заборонено продаж меду з країн В і С. Місцеві продукти схожі за характеристиками, але не підлягають жодним перевіркам.

Як співвідносяться ці заходи з принципом національного режиму (ст. III GATT)? Чи є тут прихована дискримінація? Яким чином Країна А може аргументувати законність такого регулювання – посилаючись на ст. XX GATT? Порівняйте із справою ЕС – Asbestos (2001).

7. Індія встановлює нові стандарти щодо маркування пальмової олії. Вони значно ускладнюють імпорт для Індонезії, оскільки містять вимогу сертифікації лише в індійських лабораторіях. Водночас вітчизняні виробники отримують автоматичне підтвердження відповідності.

Чи порушує Індія принцип національного режиму? Як застосовується до цієї ситуації Угода COT про технічні бар'єри в торгівлі (TBT Agreement)? Які елементи повинні довести Індонезія в спорі перед DSB COT? Ознайомтесь із практикою US – Tuna II (Mexico) або US – COOL (2012).

8. Туніс і Італія уклали угоду про ЗВТ, в рамках якої встановили нульове мито на макарони. Україна, член COT, подає запит до Італії, вимагаючи зрівняння митного режиму відповідно до принципу найбільшого сприяння. Італія відмовляє, посилаючись на виняток для регіональних торговельних угод.

Яке правило GATT регулює ситуацію? За яких умов PTU (regional trade agreements) не порушують принцип MFN? Чи може Україна оскаржити такі дії в COT, якщо доведе, що угода з Тунісом порушує ст. XXIV GATT? Порівняйте з практикою Turkey – Textiles або Argentina – Footwear.

Т е м а 4. Лібералізації торгівлі та забезпечення цілей сталого розвитку в міжнародному торговельному праві

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Загальна характеристика правил COT, спрямованих на узгодження принципів лібералізації торгівлі з іншими соціальними цінностями: охороною

здоров'я, навколишнього природного середовища, національної безпеки, трудової зайнятості населення та ін.

2. Характер та функції ст. XX GATT 1994. Межі захисту інших соціальних цінностей.
3. Спеціальні виключення відповідно до ст. Ст. XX (b) GATT 1994: «заходи, необхідні для захисту життя або здоров'я людини, тварин та рослин».
4. Виключення з міркувань безпеки. Ст. XXI (a) та (b) GATT 1994: національна безпека.
5. Ст. XXI (c) GATT 1994: міжнародний мир та безпека.
6. Виключення з міркувань надзвичайної економічної ситуації. Ст. XIX GATT 1994 та Угода про захисні заходи.

З а в д а н н я

9. Підготуйте презентації справ:

- 1) ЄС затримував схвалення імпорту ГМО-продукції з США, Аргентини та Канади, посиляючись на екологічні міркування.
Як балансуються принципи лібералізації торгівлі та екологічні стандарти? Чи можна вважати дії ЄС такими, що порушують принципи СОТ, чи це реалізація принципу сталого розвитку?
- 2) Бразилія надавала перевагу транспортним засобам з меншими викидами вуглецю, що негативно впливало на імпорт.
Як у таких випадках тлумачити принцип національного режиму? Чи є сталий розвиток виправданням для відхилення від вільної торгівлі?
- 3) Австралія запровадила суворі правила маркування тютюну на підставі захисту здоров'я, що викликало спори з Гонконгом і Домініканою.
Як міжнародна торгівля реагує на державні заходи у сфері охорони здоров'я? Чи є ці заходи дискримінаційними з точки зору СОТ?

10. Група ділиться на делегації різних країн: одна – з потужною екологічною політикою (наприклад, ЄС), інша – експортер сільськогосподарської продукції (наприклад, Бразилія), третя — представник СОТ.

Чи можуть екологічні стандарти виправдати обмеження імпорту в рамках правил СОТ?

11. У 2003 році США, Канада та Аргентина ініціювали спори проти ЄС, стверджуючи, що його мораторій на схвалення нових ГМО-продуктів, а також заборони окремих країн-членів ЄС на імпорт вже схвалених ГМО, порушують Угоду СОТ про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (SPS Agreement).

Основні положення спору: ЄС з 1998 року фактично не схвалював нові заявки на імпорт або вирощування ГМО. Окремі держави-члени ЄС (Австрія, Франція, Німеччина, Греція, Люксембург та ін.) запровадили національні заборони на імпорт/вирощування ГМО, навіть тих, що вже були дозволені ЄС.

Правові позиції:

- Позивачі (США, Канада, Аргентина): дії ЄС не ґрунтувалися на наукових доказах, не відповідали принципу прозорості, затягували процедури без обґрунтування та були несумісні з Угодою SPS.
- Відповідач (ЄС): захищався аргументами щодо обережного підходу (precautionary principle), складності аналізу довгострокових наслідків для здоров'я та довкілля, і права на національні заходи безпеки.
- Рішення СОТ (2006):
- Панель встановила, що мораторій ЄС на затвердження ГМО не був офіційною політикою, але де-факто він існував і порушував процедури Угоди SPS.
- Заборони держав-членів на імпорт/вирощування вже схвалених ГМО також були визнані такими, що не базуються на належних наукових оцінках ризику.
- Оцінка:
- Рішення не поставило під сумнів право держав захищати довкілля і здоров'я, але наголосило на необхідності дотримання процедурних стандартів.

- Це рішення показало, що принцип сталого розвитку може реалізовуватися в межах СОТ, але тільки у правовому полі, з належним обґрунтуванням і дотриманням міжнародних стандартів.

Чи є принцип обережності достатньою підставою для обмеження торгівлі? Як краще врівноважити ризики для здоров'я та довкілля з міжнародними торговельними зобов'язаннями?

Т е м а 5. Поняття, правова природа та джерела та міжнародного інвестиційного права

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Зародження та розвиток міжнародних інвестиційних відносин. Інститут дипломатичного захисту іноземних інвестицій у міжнародному праві, його основні характеристики.
2. Передумови виникнення та правовий зміст «Доктрини Драго» та «Доктрини Кальво».
3. Предмет міжнародного інвестиційного права.
4. Система міжнародного інвестиційного права.
5. Поняття, види та особливості джерел міжнародного інвестиційного права.
6. Багатосторонні міжнародні інвестиційні договори.
7. Вашингтонська конвенція 1965 року. Сеульська конвенція 1985 року.
8. Секторальні багатосторонні інвестиційні угоди. Договори СОТ, які стосуються інвестиційних відносин. Договір до Енергетичної хартії 1994 року.
9. Двосторонні інвестиційні угоди про заохочення та захист інвестицій.
10. Міжнародний звичай як джерело міжнародного інвестиційного права.
11. Судова та арбітражна практика як джерело міжнародного інвестиційного права.

З а в д а н н я

13. Проаналізуйте на основі правових, економічних та статистичних досліджень позитивний та негативний вплив процесу іноземного інвестування на економічний розвиток, становлення демократичного суспільства, впровадження трудових та екологічних стандартів захисту в окремих державах. Базуючись на проведеному аналізі виокремте позитивні та негативні наслідки втілення теорії економічного лібералізму в сучасному міжнародному праві.

Запропонуйте міжнародно-правові засоби зменшення негативного впливу процесу іноземного інвестування.

14. Простежте еволюцію концепції Нового міжнародного економічного порядку в міжнародному праві, вирізнивши підвалини її виникнення, умови, які обґрунтували її втілення в міжнародноправових актах, та причини занепаду. Проаналізуйте існуючі міжнародноправові акти з метою пошуку положень, на формулювання яких безпосередньо вплинула концепція Нового міжнародного економічного порядку (зокрема, через аналіз документів, що формулюють концепцію сталого розвитку).

15. На основі доктрини порівняйте обґрунтування публічно-правової і приватно-правової природи міжнародного інвестиційного права. Зверніть увагу не тільки на розрізнення інтересів іноземного інвестора і держави, а також на теоретичні засади вирізнення природи галузі права.

16. Проаналізуйте місце і роль принципів міжнародного права (зокрема, у формулюванні Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту ООН 1970 р.) у нормативному регулюванні інвестиційних відносин. Наведіть приклади прямого впливу згаданих принципів на формулювання положень міжнародного інвестиційного права.

17. Визначте роль модельних двосторонніх інвестиційних угод в практиці держав та їхнє значення для розвитку міжнародного інвестиційного права. Увагу слід приділити правовим наслідкам формулювання положень у таких

угодах та можливості їхньої зміни (практику таких змін) у ході переговорів між державами при укладенні двосторонньої інвестиційної угоди.

18. Простежте еволюцію українського законодавства щодо іноземного інвестування. Які загальні тенденції властиві розвитку законодавства про іноземні інвестиції з 90-х років минулого століття до сьогодні? Яким чином змінювалися стандарти захисту іноземних інвестицій в Україні? Які фактори суспільного життя України безпосередньо вплинули на розвиток законодавства про іноземні інвестиції?

19. Дослідіть вплив доктрини міжнародного інвестиційного права на розвиток договірної та арбітражної практики (зверніть увагу на роботи К. Шроера – Christoph H. Schreuer; Р. Долцера – Rudolf Dolzer; та Я. Броунлі – Ian Brownlie). Визначте фактори, які дозволяють говорити про вплив доктрини на формулювання договірних положень міжнародного інвестиційного права. Узагальніть сучасні тенденції розвитку доктрини міжнародного інвестиційного права та її роль у його розвитку.

20. Проаналізуйте вплив арбітражної практики на формулювання положень дво- та багатосторонніх інвестиційних угод, їхню зміну та перегляд. Наведіть практичні приклади зміни правової політики держави в сфері іноземного інвестування через винесення важливого арбітражного рішення. Сформулюйте основні фактори, які слугують чинниками для наявності динамічного впливу арбітражної практики на зміну інвестиційних угод, та наслідки цього процесу.

Тема 6. Основні поняття та суб'єкти міжнародного інвестиційного права

Питання для обговорення

1. Юридична природа основних понять в міжнародному інвестиційному праві
2. Поняття держави походження інвестицій та держави, що приймає інвестиції.

3. Поняття іноземних інвестицій (капіталовкладення). Визначення іноземної інвестиції у двосторонніх та багатосторонніх міжнародних інвестиційних договорах.
4. Види інвестицій, що охоплюються інвестиційними договорами.
5. Національний та міжнародний підходи до тлумачення поняття іноземної інвестиції. Характеристика кваліфікації іноземних інвестицій.
6. Прямі та непрямі (портфельні) інвестиції. Публічні (державні) та приватні інвестиції.
7. Поняття іноземного інвестора. Поняття кваліфікованого інвестора.
8. Теорії кваліфікації національності іноземного інвестора. Доктрина «piercing the corporate veil» (зняття корпоративної вуалі) при кваліфікації національності іноземного інвестора. Доктрини «alter ego» та «instrumentality».

З а в д а н н я

21. Проаналізуйте визначення іноземної інвестиції та іноземних інвесторів в українських двосторонніх інвестиційних угодах (договорах). Чим відрізняються формулювання понять у різних договорах? Якими чинниками обумовлено включення різних формулювань іноземної інвестиції та іноземного інвестора в договори, учасником яких є Україна? Які наслідки мають різні формулювання для правового захисту українських інвестицій закордоном?
22. Проаналізуйте практику інвестиційних трибуналів щодо техніки «зняття корпоративної вуалі» в аспекті (1) умов, за наявності яких інвестиційний арбітраж повинен застосувати цю техніку та (2) ступеня (рівня) «зняття корпоративної вуалі». Зверніть увагу на рішення Міжнародного Суду ООН у справі Barcelona Traction. Викоремте сучасні тенденції практики застосування техніки «зняття корпоративної вуалі».

Т е м а 7. Гарантії та засоби захисту прав іноземних інвесторів

1. Поняття допуску та заохочення на ринок іноземних інвестицій. Моделі допуску іноземних інвестицій та моделі заохочення іноземних інвестицій.
2. Види режимів поведження з іноземними інвестиціями в міжнародному інвестиційному праві.
3. Поняття абсолютних режимів поведження з іноземними інвестиціями.
4. Стандарт справедливого та рівного поведження. Поняття відносних режимів поведження з іноземними інвестиціями.
5. Поняття та розмежування експропріації та націоналізації. Історичний аспект націоналізації. Розрізнення законної та незаконної експропріації.
6. Умови застосування законної експропріації.
7. Пряма та непряма експропріація.
8. Поняття «повзучої» експропріації. Заходи, еквівалентні експропріації.
9. Тести, що використовуються для вирішення питання про те, чи можуть певні державні заходи бути визнаними еквівалентними експропріації.
10. Компенсація за експропріацію інвестицій. Теорії компенсації за акти експропріації в міжнародному інвестиційному праві. Формула Халла та її складові. Визначення розміру компенсації.

З а в д а н н я

- 23.** Проведіть порівняльний аналіз рішень арбітражів по справах *Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic* та *Impregilo S.p.A. v. Argentine Republic* в аспекті застосування трибуналами положень про стандарт справедливого і рівного поведження. Чим викликано різне тлумачення положень про згаданий стандарт (враховуючи однакові факти справи)? Зверніть увагу на обґрунтування тлумачення стандарту в тексті самих рішень.
- 24.** Співвіднесіть поняття мінімального стандарту поведження з іноземними інвестиціями і стандарту справедливого і рівного поведження з погляду доктрини міжнародного інвестиційного права. Зверніть увагу на підготовчу

роботу Комісії міжнародного права ООН з цього питання. На основі проведеного дослідження узагальніть основні напрямки співвідношення зазначених стандартів. Які погляди вчених знайшли підтвердження та продовження в судовій та арбітражній практиці? Як доктрина з цього питання впливає на вирішення конкретних справ в арбітражі?

25. У вигляді покрокової інструкції зробіть алгоритм дій (аналізу фактичних обставин) арбітра при кваліфікації менш сприятливого поводження з іноземним інвестором. Зверніть увагу на варіативність потенційного положення інвестора на ринку та необхідність застосування принципу процесуальної економії в межах арбітражного процесу.

26. Порівняйте положення про стандарт найбільшого сприяння та практику його застосування в торгових та інвестиційних угодах. У чому різняться арбітражна та судова практика застосування вказного стандарту (режиму) у згаданих сферах (окрім специфіки регулювання конкретних правовідносин)? Чи однакові наявні обмеження застосування стандарту (режиму) в згаданих сферах?

Т е м а 8. Страхування іноземних інвестицій

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Характеристики ризиків іноземних інвестицій. Страхування як засіб захисту іноземного інвестора та його види.
2. Інститут суброгації та його характеристика в міжнародному інвестиційному праві.
3. Національна система страхування іноземних інвестицій на прикладі Корпорації закордонних приватних інвестицій США (US Overseas Private Investment Corporation).
4. Міжнародна система страхування інвестицій на прикладі Багатостороннього агентства з гарантій інвестицій.
5. Види ризиків, на які надається гарантія Агентством та процедура отримання страхової гарантії Агентства.

6. Регіональна система страхування іноземних інвестицій на прикладі Міжарабської корпорації по гарантуванню інвестиційних та експортних кредитів (Dhama).

З а в д а н н я

27. Проаналізуйте страхові аспекти діяльності експортно-кредитних агентств (на прикладі Euler Hermes, Compagnie française d'assurance pour le commerce extérieur, Export Credits Guarantee Department). Яке місце в діяльності цих організацій займає страхування іноземних інвестицій? У чому особливість страхування іноземних інвестицій у рамках експортно-кредитних агентств (які види інвестицій можуть бути застраховані)? Проаналізуйте положення Закону України «Про забезпечення масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» щодо страхування інвестицій Експортно-кредитним агентством.

28. Узагальніть роль приватних юридичних осіб у страхуванні іноземних інвестицій на прикладі української та закордонної практики. Яким групам ризиків надається страхова гарантія приватними агентами? У чому особливості договорів страхування іноземних інвестицій приватними особами?

29. Складіть договір страхування закордонної інвестиції української юридичної особи (з приватним страховиком). За основу візьміть Закон України «Про страхування», але не забувайте, що страхова гарантія надається закордонній інвестиції.

Т е м а 9. Механізми врегулювання міжнародних інвестиційних спорів

П и т а н н я д л я о б г о в о р е н н я

1. Особливості спорів у міжнародному інвестиційному праві. Основні методи вирішення міжнародних інвестиційних спорів.

2. Міжнародний інвестиційний арбітраж як основний метод вирішення таких спорів. Поняття міжнародного інвестиційного арбітражу. Переваги та недоліки вирішення інвестиційних спорів в арбітражі.
3. Форми арбітражного провадження. Види рішень арбітражних трибуналів. Необхідність обґрунтування рішення.
4. Окремі думки арбітрів. Основні арбітражні інститути, які розглядають інвестиційні спори та характеристика їх арбітражних процесів.
5. Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (ICSID).
6. Виконання рішень інвестиційних арбітражів: відповідно до Вашингтонської конвенції 1965 року; відповідно до Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йоркської конвенції 1958 року).
7. Процедура та підстави для перегляду та скасування рішення ICSID.
8. Призначення Комітету *ad hoc* для розгляду питання скасування рішення.
9. Альтернативні (позасудові) методи вирішення спорів.

З а в д а н н я

30. Проаналізуйте фактори, що стали підставою для прийняття Правил ЮНСІТРАЛ про відкритість в арбітражі між інвестором і державою на основі міжнародного договору 2014 р. та Конвенції ООН про відкритість в арбітражі між інвестором і державою на основі міжнародного договору того ж року. Які справи слугували чинниками для підвищення актуальності вказаної теми? Які положення слугують балансуванню конфіденційності та відкритості у межах арбітражного процесу? Проаналізуйте механізм, який втілений у положеннях указаних документів, з погляду їхнього впливу на розгляд суперечок в арбітражі.

31. Дослідіть питання зловживання правом у контексті міжнародного інвестиційного арбітражу. Зверніть увагу на зловживання процесурними правами та на поняття *forum (treaty) shopping*. Якими засобами володіє

арбітражна панель (трибунал) для запобігання зловживання правами сторонами та які негативні наслідки може накласти арбітраж на сторону, яка зловживає правом? Якими чинниками керуються арбітри при вирішенні питання чи зловживає сторона наданим їй правом?

32. Складіть приклад заяви про арбітражне вирішення спору у відповідності до Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (Вашингтонської конвенції) 1965 р.

33. Складіть приклад доповіді примирювальної комісії згідно з Правилами примирювальної процедури Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів 2006 р.

5. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота – вид поза аудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Зміст самостійної роботи визначається програмою навчальної дисципліни «Міжнародне торговельне та інвестиційне право», методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Під час самостійної роботи здобувач має опрацювати конспекти лекцій, матеріали, викладені в підручниках, навчальних посібниках з міжнародного торговельного та міжнародного інвестиційного права, джерела міжнародного і національного права України та зарубіжних країн, міжнародну та національну судову практику відповідно до тем навчальної дисципліни. Також важливе значення має робота з науково-практичними коментарями, монографіями, науковими статтями, іншою науковою і навчально-методичною літературою, рекомендованою викладачем. Методичні матеріали повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися в науковій бібліотеці Університету, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також в домашніх умовах.

У необхідних випадках ця робота проводиться відповідно до заздалегідь

складеного графіка, що гарантує можливість індивідуального доступу студента до потрібних дидактичних засобів.

Формами самостійної роботи студентів є:

- письмове виконання домашніх завдань;
- засвоєння теоретичного матеріалу за темами практичних занять;
- доопрацювання матеріалів лекцій;
- робота в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової літератури;
- розробка кейсів;
- есе за вузькоспеціальною проблематикою;
- створення портфоліо навчального курсу та його презентація;
- написання рефератів, доповідей та їх презентація;
- підготовка та опублікування наукових статей, тез наукових доповідей;
- участь у студентських науково-практичних конференціях;
- складання бібліографії за відповідною темою;
- узагальнення судової практики;
- коментування джерел міжнародного права, а також національного права України та зарубіжних країн;
- інші форми роботи.

Вибір здобувачем видів самостійної роботи здійснюється за його власними інтересами та узгоджується з викладачем, який забезпечує організацію, контроль та оцінку якості виконання відповідної роботи.

Навчальний матеріал, який згідно із робочим навчальним планом має бути засвоєний студентами в процесі самостійної роботи, вноситься в суму балів поточного контролю разом із навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 5	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	4	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки
	3	Мінімальний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Тестування/контрольна робота/колоквіум	Max 15	Результати опрацювання матеріалу високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	7	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студентів	Max 20	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження. Вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні і практичні висновки.

	15	Основні питання висвітлено поверхнево, висновки не мають самостійного характеру.
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок, немає висновків, студент слабо володіє матеріалом роботи.
Залік	Max 100	Відмінне володіння матеріалом із дисципліни.
	Min 60	Достатнє засвоєння матеріалу з дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Угода про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text
2. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text
3. Генеральна угода про торгівлю послугами від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#n
4. Про затвердження Порядку забезпечення захисту прав та інтересів України в торговельно-економічній сфері в рамках Світової організації торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 01.06.2016 № 346. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2016-%D0%BF#Text>

5. Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_006#Text
6. Домовленість про правила та процедури вирішення спорів від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019#n3
7. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#n3
8. Угода про технічні бар'єри в торгівлі СОТ від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#Text
9. Угода про захисні заходи від 15.04.1994. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_016#Text
10. Угода про торговельне та інвестиційне співробітництво між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки від 28.03.2008. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_133#Text
11. Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про взаємне сприяння та захист інвестицій від 09.10.2017. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_005-17#Text
12. Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій від 24.07.1997. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_005#Text
13. Угода між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій від 05.02.2015. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392_037#Text
14. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965. Офіц. сайт Верхов. Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text

15. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10.09.1991 № 1540а-ХІІ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>

Література

Основна література

1. Голубєва В.О. Міжнародне торговельне право : Навчальний посібник. Київ : ВЦ Академії адвокатури України APress, 2020. 381 с.
2. Довгань В. Механізм врегулювання суперечок в рамках СОТ та огляд торгової політики України: підручник. Львів : ВД "Панорама", 2016. 320 с.
3. Любашенко В. І. Міжнародне інвестиційне право: навч. посібник. Одеса: Фенікс, 2018. 125 с.
4. Мирошниченко В.О. Міжнародне торгове право у схемах, таблицях і визначеннях: навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2020. 142 с.
5. Шутак І. Д. Правове регулювання міжнародних економічних відносин : навч. посіб. Київ : Алерта, 2012. 412 с.
6. Bossche P. Van den. The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials. Cambridge; New York : Cambridge University Press, 2017. 1077 p.
7. Collins D. An Introduction to the International Investment Law. Cambridge: Cambridge UniversityPress. 2017. 350 p.
8. Sornarajah M. The International Law on Foreign Investment. Cambridge: Cambridge UniversityPress. 2010. 55 p.
9. Dolzer R., Schreuer C. Principles of International Investment Law. Oxford: Oxford University Press. 2012. 407 p.
10. Surya P. Subedi. International Investment Law Reconciling Policy and Principle. Portland: Oxfordand Portland. 2008. 253 p.
11. Mann F.A. Foreign Investment in the International Court of Justice: the ELSI Case. The American Journal of International Law. URL: <https://www.jstor.org/stable/2203139>

12. Choukroune L., Nedumpara, J. International Economic Law: Text, Cases and Materials. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. doi:10.1017/9781108500241
13. Sornarajah M. The International Law on Foreign Investment (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2017. doi:10.1017/9781316459959.

Додаткова література

1. Остапенко Ю. І. Право СОТ : курс лекцій; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2021. 192 с.
2. Право міжнародних організацій і Україна : у схемах та таблицях : навч. посіб. За заг. ред. Ю. Л. Бошицького, М. О. Дей ; НАН України, Київ. ун-т права. Київ : Ліра-К, 2014. 268 с.
3. Шуміло І. А., Климович Ю. О. Проблемні питання визнання та виконання арбітражних рішень в Україні з підстав порушення публічного порядку. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2020. № 10. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2020-11>.
4. Шуміло І.А. Міжнародно правове регулювання іноземного інвестування. У кн.: Інвестиційне право : підручник. За ред. Ю.М. Жорнокуя. Х. Право, 2015. С. 193-208.
5. Якубовська Н. О. Міжнародне торговельне право: потенційний вплив на економічний розвиток держав. *Митна справа*. 2013. № 4. С. 10-17.
6. Bergh C. van den Reciprocity Clause and International Trade Law. *Journal of Energy & Natural Resources Law*. 2019. №27(2). 228-257. DOI: 10.1080/02646811.2009.11435214
7. Blyzniuk V., Shumilo I., Ushenko N. Expanding the boundaries of the economic security of international companies on the basis of corporate social responsibility practices. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2020. Т. 10. № 2. Р. 631-642. URL: http://www.tb.lt/Leidiniai/SSI/10-2/10_2_21.pdf.

8. Bonniticha J., Brewin, S. Compensation Under Investment Treaties: What are the problems and what can be done? International Institute for Sustainable Development (IISD), 2020. <http://www.jstor.org/stable/resrep29241>
9. Bossche P. van den, Zdouc, W. The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases, and Materials (5th ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2021. doi:10.1017/9781108784542.
10. Charwat N., Boyd J. The transmission of international trade norms, ideas and expertise into national statutory institutions: the case of GATT and the Australian Tariff Board. *Griffith Law Review*. 2019. № 28:3. P. 281-302, DOI: 10.1080/10383441.2019.1674466.
11. Chernykh Y. (2022). Overview of Contract Interpretation in Investment Treaty Arbitration. In Contract Interpretation in Investment Treaty Arbitration: A Theory of the Incidental Issue. P. 17–70. Brill, 2022. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctv2gjww9q.8>
12. Cleis M. N. Independence and Impartiality in the ICSID Convention and Arbitration Rules. In The Independence and Impartiality of ICSID Arbitrators: Current Case Law, Alternative Approaches, and Improvement Suggestions (pp. 12–30). Brill, 2017. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h3hc.7>.
13. Collins D. An Introduction to International Investment Law (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2023. doi:10.1017/9781009245715.
14. Diependaele L., De Ville F., Sterckx S. Assessing the Normative Legitimacy of Investment Arbitration: The EU's Investment Court System. *New Political Economy*. 2019. № 24:1. P. 37-61. DOI: 10.1080/13563467.2017.1417362.
15. Fedorenko V., Filipenko N., Shumilo I., Nesterovych V., Nischymna S. Entrepreneurial activity of the IT sector in the conditions of the COVID-19 pandemic and in the post-quarantine period. *Entrepreneurship and Sustainability*. 2021. Issues 8(4). P. 697-712. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4\(43\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4(43))
16. Lim C., Ho J., Paparinskis M. International Investment Law and Arbitration: Commentary, Awards and other Materials (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2021. doi:10.1017/9781108913652.

17. Margulis M.E. The World Trade Organization between law and politics: negotiating a solution for public stockholding for food security purposes. *Transnational Legal Theory*. 2018. № 9:3-4. P. 343-360. DOI: 10.1080/20414005.2018.1562290.
18. Minhas Sh., Remmer K.L. The Reputational Impact of Investor-State Disputes. *International Interactions*. 2018. № 44:5. P. 862-887. DOI: 10.1080/03050629.2018.1492384
19. Pogoretsky, V. Freedom of Transit and Access to Gas Pipeline Networks under WTO Law. New York : Cambridge University Press, 2017. 372 p.
20. Qureshi A. H. The World Trade Organization and the Promotion of Effective Dispute Resolution: In Times of a Trade War. In P. Quayle & X. Gao (eds.), *International Organizations and the Promotion of Effective Dispute Resolution: AIIB Yearbook of International Law*, 2019. Vol. 2. P. 145–160. Brill. <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvrk3sj.12>
21. Ratner S. R. Compensation for expropriations in a world of investment treaties: beyond the lawful/unlawful distinction. *The American Journal of International Law*. 2017. 111(1). P. 7–56. <https://www.jstor.org/stable/26568821>
22. Reinsch W., Caporal, J. A Renewed Global Trade System in M. P. Goodman, S. Miller (Eds.) *Toward a New Global Trade Framework*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2021. P. 12-19 <http://www.jstor.org/stable/resrep28661.5>
23. Saei J. Amicus curious: structure and play in investment arbitration. *Transnational Legal Theory*. 2017. № 8:3. P. 247-295. DOI: 10.1080/20414005.2017.1385246.
24. Shumilo I., Zhuravlova Z., Hasparian S., Franchuk V. Addressing the experience of intellectual property right legal support and it's necessity of recognition in Ukraine. *Revista do Curso de Direito do UNIFOR*. 2021. Vol. 12(1). P. 190-205. <https://periodicos.uniformg.edu.br:21011/ojs/index.php/cursodireitouniformg/artic/e/view/1442>.

25. Voon T. The security exception in wto law: entering a new era. AJIL Unbound. 2019. № 113. P. 45–50. <https://www.jstor.org/stable/27003877>

Інтернет-ресурси:

Офіційний веб-портал Верховної Ради України - <http://rada.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Президента України - <http://www.president.gov.ua>

Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України - <http://www.kmu.gov.ua>

Офіційний Міністерства юстиції України - <https://minjust.gov.ua/>

Офіційний веб-портал Організації Об'єднаних Націй - <http://www.un.org/>

Офіційний веб-портал Світової організації торгівлі - <https://www.wto.org>

Офіційний веб-портал Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) - <http://unctad.org>

Офіційний веб-портал Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) - <https://www.uncitral.org/>

Офіційний веб-портал Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів - <https://icsid.worldbank.org/>

Офіційний веб-портал Секретаріат Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА) - <https://www.nafta-sec-alena.org/>

Офіційний веб-портал Міжнародна торгова палата - <https://iccwbo.org/> Офіційний веб-портал Міжнародний комерційний арбітражний суд при ТПП України - <https://icac.org.ua/>

База рішень інвестиційних трибуналів та арбітражів ITALAW- <https://www.italaw.com/>

База рішень судів, арбітражів та міжнародних договорів Investor - <https://www.investorstatelawguide.com/>

Бібліографія з міжнародного інвестиційного права та процесу - <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/resources/Bibliography-onInvestment-Law-and-Procedure.aspx>

ICSID Review – Foreign Investment Law Journal -

<https://academic.oup.com/icsidreview/>

The Journal of World Investment & Trade -

<http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/22119000>

Investment Arbitration Reporter (новини у сфері інвестиційного арбітражу та коментарі до рішень) - <http://www.iareporter.com/>

Мережа новин, статей (включає журнал), аудивізуальної бібліотеки тощо з тематики міжнародного арбітражу, медіації та міжнародного інвестиційного права Transnational Dispute Management <https://www.transnational-dispute-management.com/>

ЗМІСТ

1. ВСТУП.....	3
2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	4
3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
4. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ .	9
5. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	25
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ:	27
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	28